

РАЗЧИСТВАНЕ НА ВАРНЕНСКИ „АВГИЕВИ“ ОБОРИ

Димитър Г. Чанев

Abstract: *In two papers of the session „Cultural Heritage of Varna and the Black Sea Region 2019“ and in one paper of the same session in 2017 of the Union of Scientists—Varna, information was published, consciously or not, which is rather fake news based on striking mistakes regarding the essence of the name Varna. The 2017 paper also shows an inadmissible deformation of our patronymic. These deviations are subjected to constructive criticism by explaining the meaning of Svetlana (BG)/Light (EN) of the name Varna according to the actual meaning of „sunlight“ of the name „hvarna“, in which the sun is indicated by the prefix `h`.*

Keywords: *Varna, Svetlana, Light, hvarna, sunlight, prefix `h`*

На научната конференция на СЪЮЗА НА УЧЕНИТЕ – ВАРНА: „Културното наследство на Варна и Черноморския регион“, проведена на 27.09.2019 г. в гр. Варна, докладчикът Веселин Тракийски започна представянето на своя доклад за ИМЕТО НА ГРАД ВАРНА И НЕГОВАТА ПОЯВА ВМЕСТО ОДЕСОС с думите (цитирам по памет): „написах този доклад поради това, че значението на името Варна все още не е известно“.

Със съзнанието, че значението на името Варна съм го изяснил, при това със солидна фактологична аргументация в своите доклади на едноименните конференции през 2013, 2015 и 2017 г.¹, се заслушах да чуж критика – основателна или неоснователна, за своето становище, че името на нашия град означава „светлина“/Светлана. Уви! По повод докладите ми, историкът от Провадия Светослав Аджемлерски ми изпрати своя книга в електронен вид, съдържаща единствено имената на множество автори и техните причудливи приумици за значението на названието Варна. Казвам приумици, защото тези предложения не бяха съпроводени от адекватни аргументации. Свое мнение за това какво все пак окончателно е обсъжданото значение на името Варна, не беше изразил и самият автор.

В доклада си В. Тракийски съобщава като неоспорим факт, че: „на брега на Варненския залив, където сега се намира старата част на града, по времето на мидийския цар Астиаг (по текст на поета Анонимус, 572 г. пр.н.е.),

колонисти от йонийския гр. Милет основават колония с име Одесос (първо споменаване в текст е 200 г. пр.н.е., от географа Скимност). Това е станало в близост до старо тракийско селище. Според някои публикации то било наричано от населението му Одесос, носело името на Одисей и било запазено от колонистите. Неговият некропол е случайно разкрит през 1972 г. След време колонията придобива статут на независим полис и става един от търговските центрове на Черно море;(1, с. 52)“.

Уместно е да запитам – на какво основание твърдите г-не, че Варненският халколитен некропол е от тракийско селище? – което ще рече „некропол на траки“, а не на някакъв друг, изчезнал етнос. Самият Вие пишете, че „за времената до 500 г. пр.н.е., за този район се споменава, че е обитаван от тракийско племе с името корбизи, но това е доста по-късно от датирането на споменатия некропол;(1, с. 52)“.

Уважаеми г-н Тракийски, според изискванията на СУ – Варна, когато се ползват публикации, то те трябва да бъдат посочени като ползвана литература и да бъдат посочени страниците с ползваната информация. В този смисъл позоваването Ви на някои (някакви) публикации е неуместно и безпредметно. Такива сведения „от някои публикации“ може да публикувате в жълтата преса или в социалните мрежи, но аз не намирам за уместно да бъдат предлагани, а и публикувани на научен форум. Само автори с необузdana фантазия и бедни лингвистични познания биха си позволили да предположат, че името Одесос произхож-

¹ Вж: su-varna.org – на „научни издания“ всички доклади по години, КНВн и ЧР, автор Д. Чанев

да от името Одисей. Достатъчен ли е общият префикс „Од“, за да се прави заключение за общност на двете коментирани названия. Този префикс е наличен и в името на река Одер, в което постфиксът „ер“ е известен със значението си същество. Началният вокал „О“ и наличието му в първите срички на много лексеми, които са свързани с понятия за вода, показва по статистически показатели, че водата е в основата на разглежданите названия. Например: Одисей, океан, Одесос, озеро (рус.), Волга, Волхов, Посейдон, Понт, море, мокър, потен, Дон, Тонзос (тракийското име на р. Тунджа), Онгъл, дол, р. Он-он (в Монголия). Следващата консонанта „д“ указва родителен падеж в много европейски езици (3, с. 6).

Интересен е следният пример: О-кеан е название на най-големите водни обекти на планетата ни, но е и древното име на р. Нил. Като Magnus Kean („великия кан“) е останал в историята на Унгария Крум Страшни (7, с. 11). Следва че „океан“ означава най-вероятно „воден кан“, воден владетел.

„Водно същество“ е буквалното значение на името Одер. „Водна същност“ указва префиксът „Од“ в названията Одисей и Одесос, но от тук нататък семантиката на двете имена е различна.

Визирайки мнението на известни наши историци за името и етимологията на името Одесос, г-н Тракийски пише, че за едни от тях това име означава „Воден град“. А също и че „Воден град“, като понятие с тракийски произход, е споделено от акад. Стефан Младенов в периодичното издание на „Морски свят“. Но на основание проучванията си в речниците по старо- и ново-гръцки език, В. Тракийски отхвърля тази интерпретация като гръцка по произход. При това не предлага своя (1, с. 55).

Най-вероятно името Одисей е посмъртно. Така както и името Исперих спрямо пожизненото Аспарух по времената на отбелязване на названията на създателя на българската държава в изворите. Причината за това мое становище е преходът от морфемата „ас“ с понятно значение „реална, наземна звезда“ към морфемата „ис“²

2 В катиб(писар) „а“ придава реален смисъл, а в китаб(книга) „и“ указва имажинерност на обекта.

със значение „небесна звезда“, в каквато се превръщали душите на напуснатите от живота персони като Исперих и Одисей (2, с. 132).

След този анализ едва ли някой ще възрази относно визията, че морфемата „ос“ означава „водна звезда“. Според мен е допустимо да се приеме, че вокалът „е“ е по-меко произношение на вокала „а“, нещо характерно за западните български говори спрямо източните ни такива; но не само и единствено в българския език. Поради това следва, че морфемите „ес“ и „ас“ носят еднакъв смисъл и позволяват името Одесос да бъде интерпретирано като „свързана с водата земна (ас/ес) и водна (ос) звезда“. По подразбиране става въпрос за полис/град. Град, който е „звезден“ сред останалите, разположени на земя, край море градове.

Относно известното от миналото название на града ни Одесос може да се каже, че още от времето на архаичен Египет повторението на сричка е служело за изразяване на превъзходната степен „най“. Поради това името Одесос може да бъде тълкувано и като „най-звездният, свързан с водата/разположен край вода“ град (Воден - град по подразбиране). Аналогично в Монголия реката Онон (он – съществително име с общо значение „воден обект“, а в частност – „река“) вероятно означава „най-реката“, заради това, че край нея е бил коронясан самият Чингиз хан.

В какъв смисъл постфиксът „ей“ е употребен в имена като Персей, Одисей и т.н. – това е друг въпрос. Той по-скоро показва защо творбата на Омир е наречена Одисея. Но няма отношение към името Одесос. Безспорно е, че двете названия имат единна структура. Но това не значи, че това на града е копие от името на персоната. По-голяма идентичност има с вероятното пожизнено име на историческия мореплавател, което най-вероятно е било Од(а/е)сей, със значение „Воден ас“, при това любим не само за Пенелопа. Връзката Одисей – Одесос е красива като илюзия, но само толкова.

Следващият от неоспоримите факти на г-н Тракийски е, че „през 351 г. пр.н.е. Одесос е завладян от Ал. Македонски, но без да го превзема с военни действия“ (1, с. 52).

От този безспорен факт, г-н Тракийски, следва че петгодишният Ал. Македонски, в

посочената от вас година, е извършил безпирмерен подвиг, завладявайки Одесос – съизмерим с подвизите на Херкулес. В залата за антична история на Археологическия музей – Варна ясно пише, че Филип е завладял града. Той, а не Ал. Велики, завладява Тракия и променя названието на главния ѝ град на своето име - Филипопол, днешния Пловдив. Според многократния автор на доклади в сесиите на СУ – Варна, д-р Светлозар Попов, фактът, че Филип II Македонски е завладял античния Одесос е отразен и в „ТРАКИЙСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ“.

Всеки може да допусне грешка. Но този неверен факт Вие съобщихте и по време на сесията, когато представихте разработката си. Дали той е резултат от моментна заблуда или е провокация към редакционната колегия на броя? Не сте посочили от кой извор и на коя му страница е тази информация за проверка и евентуално доказателство, че сте прав – макар че не сте. Това неспазване на изискванията за представяне на публикациите е видно и валидно за целия ви доклад. В това отношение докладът ви не е единствен и не е ясно защо редакционната колегия не връща подобни разработки за привеждането им според изискванията, наложени за участниците във форума.

Като претенциозен автор не сте прав и по отношение на твърдението си относно събитията през 680 / 681 г., че до тогава такова събитие. като изплащането на ежегоден данък от императора на Източната римска империя на владетеля на България, не е било известно в историята на Римската империя (1, с. 53).

Атила, вождът на хуните, според едноименния труд на френския автор Мишел Руш, нееднократно е налагал на Константинопол със завишаване данък в злато, който е достигнал приблизително до една десета (по мои изчисления) от годишния златен добив в региона на константинополските владения.

Интерес представляват и следните съобщения на В. Тракийски:

„- за времето на император Ираклий (610 – 641 г.) за обитаването на Одесос няма информация; битува мнение, че е напуснат от жителите си и разрушен от нашественици от север;

- според някои автори на текстове по тази тема (без да споменаваме имената им), битува мнение, че княз Аспарух, още с появата си по тези места, е превзел Одесос, *дори се е разположил в тамошните дворци, от където произхожда и че е изградил известният „Аспарухов вал“* (1, с. 53).

Не мислите ли, че с вашите битуващи мнения принижавате форума на СУ – Варна, г-н Тракийски? Тук отново става актуален въпросът за посочване на литературата и на страниците, от които се публикуват информацията в докладите на сесиите на Съюза на учените; като имунизация срещу тиражирането на неаргументирани хипотези. Визията на Карел Шкорпил за властването на Аспарух в Одесос (6, с. 117) е само едно въображаемо предположение, допустимо за някоя жълта медия, например, но не и като научен факт в издание на Съюз на учените. Тя е историческа импровизация, но не и факт от историческите извори. Няма никакви исторически сведения, че кракът на Аспарух изобщо е стъпвал по тези места (в региона на Одесос). По тази причина за мен е много учудваща посочената от вас статия на доц. Павел Георгиев от ШУ „Константин Преславски“, в която той е писал за Карвунската земя, че първата столица на българите на юг от Дунав е била разположена в областта между Девня и Варна (1, с. 55). Вероятно става въпрос за поредна фантастична хипотеза. Замисля ли се някой защо един владетел ще измести своята престолнина от центъра на държавата си (в случая Онгъла между Балкана и Днепър) в нейната периферия, на самия ѝ ъгъл – пък бил той и Одесос?

Вие считате за напълно обосновано, че доц. П. Георгиев има много голямо основание да напише в споменатата своя статия следното изречение: „Тя именно получава ирано-българското си название Варна“, без да е посочил необходимите доказателства за това си твърдение... Относно иранския произход на думата „варна“ пишете за най-различни многовековни контакти между българи и иранци/перси, както и за съобщения за сродяване. Пишете и за войната между перси и византийци, при която Кубрат е взел страната на император Ираклий, в резултат на което персите упрек-

ват Кубрат и му припомнят за смесените им династични бракове от миналото (1, с. 56-58).

Много преди вас проф. П. Добрев писа за „български“ войн с шапка „калансув“, изобразен по фризове на фронтони, като един от представителите на народите, влизащи в основаната от Кир II Велики империя Персия. Не зная дали сте плагиатствали тази информация от него или и двамата сте ползвали един и същ литературен източник, при което вие сте преоткрили „топлата вода“. Вие с П. Добрев визирате „българския народ“ в персийската империя. Но дали той има нещо общо с българите на Кубрат и българите на Аспарух в Приазовието и в региона на Северното Черноморие или просто има сходство на имената, което е най-вероятно? Така или иначе много от съставните племена в болг/бълг-арската народност като хуноугрофини, алани, савири/севери, анти и др. от сарматия са били в контактната зона с Персия. Всички от гореизброените етноси, а и още други в българската народност са били със свои отличителни дрехи, оръжие и черти на лицето. Чи ли от тях сте видели с проф. Добрев като специфично български в Персия и дали изобщо стрижените ни князе, които са управлявали на север от Дунав (по Именника), са надявали някога „калансув“ на главите си, оформени с чембаси? Част от южните азербайджанци (източни европейци) – тогава още езичници х-аз(а/ъ)ри, пък директно, вероятно поради арабската експанзия, преминават от Персия в държавите на Кубрат и Аспарух. Не всички хазари са били само и единствено в хазарския каганат. Причините за големия брой ирански думи в българския език най-малко са резултат от няколкото династични брака, за които сте писал. Те, причините, навярно са били най-различни, но явно сочените като ираноезични думи „варна“, както и идентичната ѝ „хварна“, не са били непознати за голяма част от българската народност.

И още – принципно сте титулували Аспарух като княз, в което няма нищо изненадващо и ново, но скрепените в прозвището му титулатури са „рук“ и „рух“. Прозвищата му са Аспархрук в географията Ашхарацуиц на Ананий Ширакаци и Аспарух³

3 Суфиксите „к“ и „х“ най-вероятно обознача-

, когато става и южен владетел след погрома над Византия, по Теофан Изповедник и патр. Никифор. Титулатурата „рух“ посмъртно е преминала в и/магинерната „рих“; така както е и при владетелите на готите Хермана/рик и Теодо/рих – един-два века преди Аспарух по аналогия с египетската титла „ras“ или „rex“, примерно.

Ще отбележа и други две ваши бележки, които са достойни за дискусия:

„- Патриарх Никифор съобщава за Варна и в едно по-късно събитие, станало по негово време и описващо така съдбата на българския владетел Паган (767 – 768 г.): „Друг един княз техен, когото наричали Кампаган, избягал във Варна, както се види, за да се спаси, бил убит от собствените си слуги.“ Това потвърждава, че Одесос вече имал ново име, което са му дали българите и което той има и до днес. Кога и кой е прекръстил Одесос на Варна, не е известно!

-за „официалната ни история“, при княз Кардам (777 – 803 г.) Варна била в пределите на Българското царство, но това влиза в противоречие с друго съобщение, според което, в един период по времето на императрица Ирина (797 – 802 г.), името на Одесос било прекръстено на Иринополис;“ (1, с. 53).

Вие, а и други импровизатори като Вас, имате принципното право да предположите за случаите, които визирате, че по онова време Одесос вече е бил български и е бил прекръстен на Варна, но нямате право да го твърдите понеже няма никакви сведения за това. Разбирам родолюбивите желаниа на редица автори, сред които се нареждате и Вие, да виждат българско ВЕЛИЧИЕ, поради което и обявяват Одесос за български град още от времето на Аспарух. Но тъй като няма никакви сведения за това, не е редно такива писателски „инновации“ от автори на текстове – както вие се изразявате, да бъдат прокарани като исторически знания от исторически „корифеи“. За срам на историческата ни наука. Цитирате патриарх Никифор според превода в ГРЪЦКИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ (ГИБИ), т. 3, изд. 1960 г., с. 305. Но според по-новата

ват титулатурите като северна и южна.

академична ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ, БАН, т. 2, изд. 1981 г., с. 125 владетелят Паган е стигнал до Варна. На лице е нееднозначност на преводите, понеже в текста от ГИБИ изразът е във Варна. В текста не е казано за какъв обект се отнася наименованието Варна. И понеже няма сведения по това време Одесос да е бил български, нито пък с побългарено име, то най-вероятно Паган е достигнал до река Варна или на кораб в река Варна за отплаване с цел бягство към Константинопол (според единия или другия превод), поради което е бил убит от своите прислужници. Това, че Одесос е бил в пределите на българската държава още от времето на Аспарух като независим град не е новост и за времето на Кардам – когато България все още не е била царство – както се изразяват, г-н Тракийски. Но по косвени признаци е ясно, че Одесос все още не е бил български град, с български градоначалник или общинско управление, след като е бил наименуван Иринополис, а не Паганеполис (примерно). Така че в това преименуване на „независимия“, но исторически обвързан с Константинопол град Одесос/Иринополис, няма никакво противоречие. Първа българска царица с името Ирина ще бъде съпругата на цар Петър I, синът на Симеон Велики, което е доста по-отдалечено във времето.

Защо ли най-вероятно, повтарям – защото няма исторически сведения за това, владетелите от Плиска и Преслав не са превзели гр. Одесос? Навярно защото той им е бил повече необходим като „независим“ търговски център, в който те и подвластното им население са продавали част от селскостопанската си продукция. И същевременно за тях той е бил своеобразен ранносредновековен „кореком“, от който са се снабдявали със специфични по-южни храни и подправки, както и със стоки от занаятчийската продукция, произвеждана в съответните работилници по средиземноморския ойкумен, която е била доставяна по море. Град Одесос е обезпечавал и износът по море на излишъка от зърнени храни. Не така са стояли обаче нещата за по-отдалечения Търновград, за който Одесос едва ли е имал толкова важно търговско значение. И в качеството си на „уж независим“ аванпост на Византия

в българските земи градът-крепост Одесос е атакуван и превзет от войската на цар Калоян през 1201 г.

Неоспорим факт ли е Вашето твърдение, че „От 1201 г., при цар Калоян и след него, през 13 и 14 векове, градът непрекъснато е в състава на Българското царство и само с името Варна“ (1, 54). Не е известно кога точно след 1201 г. името Одесос е променено на Варна. Но в българската историография е добре известно, вече цитирано и от мен по проф. Златарски, че най-ранното сведение за новото име на Одесос / „крепостта Варна“ е дал византийският поет Емануил Фил в периода 1301 – 1305 г. За разлика от Вас, с това добре е запознат д-р Й. Бояджиев, но защо не е коригирал редакционно Вашият непрецизен „неоспорим факт“ – ако изобщо е погледнал доклада Ви, само той може да каже.

Така че, без да е известно точно кога, логично е да се приеме, че промяната на името Одесос в името Варна е осъществено в интервала 1201 – 1301/1305 г., т.е. между годината на превземането на Одесос от Калоян и годините 1301/1305, по време на вече българското му владение. Не е известно защо. Най-вероятно, за да бъде отразен по този начин новия статут на града и вече българската му специфика.

Цитирате писмения паметник Авеста със случаи на различно оформени крепости с името Варна. Цитирате и Евлия Челеби, който през 1685 г. писал за черноморската ни Варна: „Крепостта е една красива стена, здрава направа, във вид на квадрат...“; както и песен, записана от Юрий Венелин, според която каменното кале (крепостта) имало четири стени. От посочените примери ставало ясно, според Вас, че „варна“ е иранска (персийска) дума, с която се нарича защитено населено място... В този смисъл се позовават на някакъв анонимен, с непосочен литературен източник и преводач, ирано-руски превод за думата „варна“, което не значи, че тази интерпретация е самата неопетнена истина (1, с. 56, 57).

Такова защитено населено място ли е тасманийският залив, наречен Варна, както и едноименната река край Одесос – г-н Тракийски? За толкова невежо ли го считате варненското гражданство, че му предлагате нелепи

умотворения?

Четири красиви стени във вид на квадрат би трябвало да са основанията, поради което на сесията през 2019 г. оповестихте, че значението на думата Варна е „квадратна“. Ако беше така – как ли би прилягало това име на отбелязаната от Константин Багрянородни река с името Варна, чието съществуване първоначално не допускахте? Трябва да припомним отпадналия от доклада ви израз: „Някои твърдят, че имало река с името Варна“. В доклада ви вече не присъства и значението „квадратна“, отпаднало от първоначалния вариант на този ваш злополучен доклад в сайта на СУ – Варна. Преди време споделих с г-н Николай Увалиев, че в името на града ни няма подлексема „квадри“, с която са наречени дяланите камъни за строежа на крепостта, от което да следва някакъв квадратен смисъл в същината на думата „варна“. Бях изненадан, когато руски граждани, живеещи в града ни, реагираха със същата забележка, че в името Варна няма никакви „квадри“. И какво остана от заявката ви г-н Тракийски, че ще ни изясните значението на името Варна? – едно голямо НИЩО!

Въз основа на Авеста сте посочили за названието Хварна значението Благодат. По публикации на доц. д-р Явор Шопов от СУ „Св. Климент Охридски“ посочват за името Варна значенията „добър“ и „пшеница“. Защо ли нямате еднозначност в примерите за идентичните лексеми хВарна и Варна? Защото и трите значения са вторични от същинското, базовото, което обуславя живота въобще, включително добрата благодат, пшеницата и т.н.

В своя доклад, публикуван в списание ИЗВЕСТИЯ на СУ – ВАРНА 2017 стр. 3, съм цитирал казаното от Борислав Петров: „Няма единно мнение за произхода и значението на името Варна“ (3, с. 3).

Същото становище изразяват и Вие, г-н Тракийски: „В историята на научните конференции на СУВ има случаи (2013, 2018), когато в тях също са разглеждани доклади за името на нашия древен град и на други участници, с техни разсъждения и доказателства, като се започне през различните периоди от неговото възникване та до наши дни. За болшинството от тези случаи

за появата на неговото име са съобщавани причини и периоди на наименуването му, но и до сега няма една общоприета причина и период за появата на името Варна“ (1, 54).

Но доколко това Ви становище е коректно? На какво основание твърдите, че са разглеждани доклади от 2013, 2018 г.? От кого и кога? Доклади по темата за името на гр. Варна във връзка с т.нар. Варна, недалеч от Одесос съм изнасял самият аз през 2013, 2015, 2017 и 2018 г. Не само, че не сте упоменали напълно годините, но явно и нищо не сте чели от публикациите. И вероятно по тази причина не сте посочили нищо конкретно, а в самото Ви обобщение няма нищо ново и актуално. Г-н Тракийски, ако се бяхте отнесли уважително и бяхте прочели докладите ми от гореизброените години, щяхте да научите, че:

Според преподавателя в СУ „Св. Климент Охридски“ доц. д-р Джемшид Сайяр в Авеста – Замяд ящ (10 ящ) е посочено значението на благодатната „хварна“ – „лъчезарната небесна сила“. Това значение обяснява защо сте цитирали думата хварна като „благодатна“, а и „добро, пшеница“, които са немислими без нея – слънчевата светлина, небесната сила (5, с. 117, 118).

Авторът Вл. Цонев е пояснил, че буквата х е символ на древноегипетския бог на слънцето Хор. От това логично следва, че предгласът „х“ в лексемите хварна, харна, Хернак ги пояснява като слънчевите, съответно: светлина, хубост, Ирник. И щом без предгласа „х“ от думата хварна със значение „слънчева светлина“ остава думата варна със значение „светлина“, то следва, че името Варна означава Светлана, в съответствие със съвременните ни именни традиции (2, с. 131, 132).

Щяхте да научите, г-н Тракийски, че р. Варна, по Константин Багрянородни, е най-вероятно реката, заличена от територията и картата на България и наричана в едни случаи Девня, а в други – Провадийска. До нея – обектът т.нар. Варна би трябвало да е достигнал авангардът на Аспарух в 680 г. (4, с. 37).

По краткото ѝ протежение от около 2000 метра българското настъпателно войнство, със съпътстващи го родове, едва ли би могло да се побере и то се е разпростряло във времето чак

до Овеч. За това свидетелства археологията, с разкритите картографираны първобългарски езически некрополи, освен край р. Варна, то и по протежението на езерата – по направление Варна–Девня–Провадия (8, с. 52).

Щяхте да научите, че времето на преименуване е в интервала от 1201 до 1301/5 г. За самомнителните „експерти“ не зная, но за българската историография той е изяснен. Причините за преименуването на Одесос могат да бъдат най-различни, г-не, но това ли е най-важното? Една от причините може да бъде светлината, която облива нашия, разположен на открито около залива град, в съответствие със значението на името му Варна/Светлана.

ПРОЧЕТЕНО В ЕДИН ДОКЛАД

Относно доклада на д-р Димитър Маринов в сп. ИЗВЕСТИЯ на СУ-Вн, „КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА 2017“: В доклада си авторът е писал, че: „Варна е български адаптиран изговор на българското име... Българското племе вар е записано още в хунско време... (Л. Гумильов, Древние тюрки, М, 1967, 35)“ (3, с. 142). Не само на с. 35, но и никъде в българското издание на посочената докторска дисертация на Л. Гумильов не пише, че племето „вар“ е българско. Туркютският, азиатски, туркменистански уклон на д-р Д. Маринов, вероятно под влияние на грешната концепция в Русия за българите като дошло от Азия турско племе, е виден и в самото назоваване „българско племе“, с подлексемата бул, която е налична и в името на турската столица Истанбул. В ранно-средновековната арменска география Ашхарауц е отбелязан народът Бхух, като според четенето на акад. С. Т. Еремян народът Булх е идентифициран с древните българи. И не само този мастит учен-академик е имал явно увреждане във фонетично отношение, щом така са възприемани и интерпретирани народностни названия, съществено различаващи се от болг/бълг-арските.

За д-р Маринов е необяснимо крайното на във Варна. Необяснимо е защото не се отчитат изначалните (х)ун-гарско⁴ и славянско

присъствие в българската народност и език. То става обяснимо като се отчете, че в унгарския език няма предлози – те са във вид на наставки; и като се направи паралел в руския език с названията Александровна – на Александра, Иванина – на Ивана и др.п.. Затова еквивалентът на „Варна“ е „на Вар“. Авторът продължава с: „Това четене е компроментирано от един езиков феномен: всяко коренно а в българските иранизми е прегласило в о“ (3, с. 143).

Не в бул, уважаеми д-р Маринов, а в българската народност и език при Кубрат е станал този фонетичен преход, извършен в интервала 7–10 в., според доц. Петър Голийски. Същият пише: „Поради неговата всеобхватност се счита, че този процес е започнал твърде рано, доста преди да бъде фиксиран от писмените паметници – още в VII – VIII в.“ (9, с. 40). Така е и до сега там, където е била територията на неговата държава; след това, хронологично със създаването на държавата България, възниква преходът о - ъ в езика на българския народ при Аспарух. По незасвидетелствана причина, но е наличен факт. Не бул, не бол, а бъл/гарски, докторе. Умишлено заострям вниманието на читателя, който и да е той, защото на редица названия сходни, но различни в някаква степен от българското, не се обръща нужното внимание, не се правят необходими разграничения и се формират погрешни изводи включително в научната литература. Фрапантен пример за това е отъждествяването на названието Бхух с Булх и от там с Бълг...

П. Голийски нарича предпазлива своята позиция за собствено български произход на прехода „ау“ – о. И счита, че: „лабилизиранието на „а“ нито е уникално езиково явление, нито пък следва да се обвързва безапелационно единствено със славянски или пък единствено с тюркски или единствено с ирански езикови характеристики“ (9, с. 40, 55).

Според мен в онези масово безписмени, с малки изключения, времена възприемането на о-кането е послужило като фонетичен народностен идентификатор за населението в новосъздадената Болгарска държава на Кубрат в началото на VII в. По същата причина, най-вероятно, е била установена ъ-кнатата фонети-

4 За повече: Вж. сп. ИЗВЕСТИЯ на СУ-Варна, Техн. науки 2015, пленарен доклад, Д. Чанев

ка в българската новосформирана държава на Аспарух, в отличие от говора в старата българската държава на брат му Бат Баян.

О-кнатата форма на изразяване се е съхранила в западните български говори. Неслучайно при тях пълният член е „от“ а не „ът“. Баба ми, преселничка от Егейска Македония, например щеше да каже „волкот е гладно“, а не „вълкът е гладен“ и др. п. И това е напълно разбираемо, понеже наследниците на българите на Кубер са приобщени с немалко закъснение към вече българските потомци в държавата на Аспарух.

ФРИВОЛНИ ИМПРОВИЗАЦИИ

Такава оценка заслужава докладът на Н. Увалиев от сесията на СУ-Варна 2019 и озаглавен „КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА И ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН. ТАКА НАРЕЧЕНАТА ВАРНА“

В самото начало авторът оповестява за „ЛЕГЕНДАРНОТО ЦАРСТВО НА БЪЛГ-АРИИТЕ, НАЙ-ДРЕВНО В ЕВРОПА. Разселенията им в Европа и Азия от преди 10 000 години и завръщането им в Първородната халколитна Бълг-Ария през 680 г.“ (1, с. 112). Какво друго освен измислена легенда може да бъде съобщеното в цитата, защото в противен случай г-н Увалиев би трябвало да посочи извора със съответната страница, от който е почерпил това сведение. Към доклада му, обаче, няма никакъв списък с ползвана литература – колко удобно! Тиражирането продължава по-нататък с „историята на Бълг-Ариите, част от които е племето Варни“ (1, с. 112). Колкото има халколитни Бълг-Арии, толкова има и племе Вар(ни), при това свързано не с германската, а с нашата българска народност. Лев Гумилев наистина съобщава за племе „вархонити“ в централна Азия, но без да го обвързва с никакво държавно образувание, най-малко с българското. Отново трябва да попитам за извора, от който сте почерпили цитираното сведение, г-н Увалиев. Журналистически може, но така ли се публикува в издание на съюз на учени, господине?

За какъв цветущ халколитен град-столица на „Црьство блгарское“, както е на старобългарски (според Вас) си позволявате да пишете,

драги ми г-н Николай Увалиев? Какво царство по халколитно време? – още повече – българско. Нищо не можете да замаскирате, „хвърляйки прах в очите на слепите“ с църковния вариант „българское“ на народното ни име. За цветущ халколитен град под утаечна магмена твърда маса с дебелина 100 метра всеки може непроверимо да предполага. Но този въображаем и неизвестно дали е съществувал изобщо, условно потънал град⁵, да бъде наричан Варна, без никакви сведения за това е нахално и безотговорно. И кое Ви дава право да наричате неизвестния, безименен в 680 г. некропол – съществена част от „така наречената Варна“? Той, некрополът, не е речен приток за да е бил част от едно времешната река Варна (1, с. 113, 114).

Никакво право нямат цитираните от вас професори Христо Смоленов и Йордан Детев да наричат безименни халколитни некропол и въображаем град безусловно с името Варна и да прокарват илюзорното внушение, че Варна е първата европейска столица на културата и науката и е най-древният град на Европа. С което да подвеждат журналист с опит като Вашия, г-н Увалиев. Това най-вероятно е пропаганден похват на цитираните професори от Гьобелсов тип, но не и нещо повече (1, с. 115).

И кой ще поясни за коя Варна става въпрос? Или за древния Одесос може би, понеже Варна е средновековна!

Крайно време е да престанете, г-н Увалиев и с Вашия, по хитлеристки, арийски уклон. „Ар“ означава същество, в частност народ, а „ари“, „арии“ (ако щете) – същества, в множествено число, без никакво етническо обособяване по принцип. Наред с морфемите „ан“ и „ал“, морфемата „ар“ е получила световно приложение за формиране на названия – съществителни имена с вариране на вокала a и в трите посочени морфемии. Не мислите ли, че ако трябва да бъде приложена карта на обсебилата ви Ария, то трябваше да ви изфабрикуват карта на Ар-абския полуостров, не на Балканския?

Не е приемливо и становището ви за името Варна. Пишете, че на санскрит думата „Вар“

5 „Няма такъв град“ заяви д-р Светлозар Попов в доклада си на следващата сесия в 2020 г.

означава „крепост и ограждение“, откъдето и етимологията ѝ, съхранена в старобългарски „вар-дя“... Че на персийски цар/sar означава и „господар на крепостта“ – sarvar (1, с. 115). Но да ви припомня, че в ранносредновековна България началникът на крепостта се е наричал „таркан“. Все пак за многоплеменния ни народ не е чудно, че се срещат различни названия на едни и същи обекти, поради което в езика ни присъства и названието Вароша, за което споменавате и Вие, наред с Ив. Т. Иванов.

Твърдите, че: „Към корена на думата – крепостта Вар, морфемата на определя посоката: на-пред, на-зад, за случая Вар- на Езерото“ (1, с. 116). На какво основание твърдите това свое предположение, г-н Увалиев? Какво „езеро“ в думата „варна“? Дават ли Ви такива учудващи твърдения истински основания да заявите, че студията Ви е научна в края на доклада си? Тя е пълна с фалшиви новини, без научен принос. И я потопихте сам на дъното „на Езерото“?

Вар/War, още Вер е твърде старо и придобило интернационален характер име. Смятате ли, че името War на реката вливаща се в ЗАЛИВА НА АНГЕЛИТЕ край южния френски град Ница означава „крепост“, г-н Увалиев? Същият въпрос се отнася и за името на р. Варна.

Значението Дракон, астрологичен, огнедишащ, в аналогия с годината „верени“ – на Дракона, при Аспарух в ИМЕННИКА, вече съм го публикувал и коментирал. Названието Вар на Дракона, известен и като закрилник на хората, най-вероятно е придобило в нарицателен смисъл значението на „крепост и ограждение“ за защита от нападения.

Не Вароша – название, свързано с градовете, с крепостите, а Варна е името на черноморската ни столица. Не Вар – Дракон (изобразяван в йероглифите и като слънце) означава това име, а нещо принадлежащо на него, според заднопоставената морфема на. И това, което е принадлежност на хВар/Вар(б.а. слънце/огнедишащ дракон), е слънчевата светлина по доц. д-р Джемшид Сайяр. Във връзка с последното е и красивото значение Светлана на името Варна.

В България са публикувани генетични изследвания на няколко екипа. Няма припокриване. Защо да приемаме поместеното от Вас като най-меродавно?

Завършвате с „Пътят на Българите от Легендарната Така наречената Варна в 5458 г.пр.Хр. и връщането им отново в Така наречената Варна през 680 г.сл.Хр.“, г-н Увалиев (1, с. 117). Запитан по БНТ за такъв път на траките/българите, за които пишете и Вие – археологът проф. Овчаров отговори, че това са несериозни неща. Би трябвало да се замислите и вразумите, уважаеми г-н Увалиев.

След като ползвате 5 страници от препоръчителните не повече от 10, не довършвате разработката си, а ни препоръчвате да потърсим пълния текст на вашия доклад в известния Ваш журналистически сайт. Какво криете? И кой Ви позволява това, по чии правила?

Нека списание ИЗВЕСТИЯ на СУ – Варна не бъде повече принизявано с доклади като тези, подложени от мен на градивна критика. Ако някой не е съгласен с нея – нека отговорно я оспори.

За достойнства на доклада си считам допълнителното осветяване на: значението на имената Варна, Одесос и локализацията на обекта „т. нар. Варна“; о/ъ-кнатата реч, свързана с болг/българските държави. Също и защитата на реномето на СУ – Варна.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Веселин Д. Тракийски, Името на град Варна и неговата поява вместо Одесос; Николай Увалиев, Културното наследство на Варна и ЧР, сп. ИЗВЕСТИЯ, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА И ЧР 2019, СУ-Варна, 2019, с. 52, 53, 56-58, 112-117
2. Димитър Г. Чанев, Светлина върху имената Варна, Каварна, Кабакум, Аспарух, възгласа УРА и титлата КАНАСУБИГИ, сп. ИЗВЕСТИЯ, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА 2015, СУ-Варна, 2015, с. 131, 132
3. Димитър Г. Чанев, Още за името Варна; какво значи склавин/и. И защо канас/

- княз, а не хан е първобългарската титла; д-р Димитър Маринсов, За движението на някои етнически групи сред населението в Северното Причерноморие (варненско и добричко). Езиковоархеологически прочит, сп. ИЗВЕСТИЯ, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА 2017, СУ-Варна, 2017, с. 3, 6, 142, 143
4. Димитър Г. Чанев, „Тъй наречената Варна“, близо до Одесос – разкопана и заличена от територията и картата на България, сп. ИЗВЕСТИЯ, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА И ЧР 2018, СУ-Варна, 2018, с. 37
  5. Димитър Г. Чанев, Къде е „така наречената Варна“, сп. ИЗВЕСТИЯ, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА 2013, СУ-Варна, 2013, с. 117, 118
  6. Данка Стоянова, По пътя на Аспарух от Варна до границата на Дунавска България с Византия. сп. ИЗВЕСТИЯ, КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО НА ВАРНА 2014, СУ- Варна, 2014, с. 117
  7. Пламен Павлов, Династията на Крум, БИ 93 ООД, София, 2019, с. 11
  8. ПОДБРАНИ ИЗВОРИ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ том първи ДРЕВНИТЕ БЪЛГАРИ И ЗЕМИТЕ НА БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ ДО VII ВЕК, ТАНГРА ТанНакРа ИК, София, 2002, с. 23, 52
  9. Петър Голийски, БЪЛГАРИТЕ В КАВКАЗ И АРМЕНИЯ, ТАНГРА ТанНакРа ИК, София, 2006, с. 40, 55

За контакти:

инж. Димитър Г. Чанев

GSM: 0889194480

E-mail: d.chanev@abv.bg